

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Анотація. Розглядаються основні сучасні світові тенденції розвитку освітніх програм, зокрема з мистецької освіти та менеджменту культури. Акцентується увага на особливостях фахової підготовки спеціаліста творчої професії, удосконалення професійно-мистецької освіти на всіх рівнях. На прикладі країн Балтії аналізуються зміни, які відбулися у культурній політиці та вплинули на галузь виконавських мистецтв і підготовку фахівців.

Ключові слова: культура, мистецька освіта, стратегія розвитку

Аннотация. Рассматриваются основные современные мировые тенденции развития образовательных программ, в том числе по образованию в сфере искусств и менеджмента культуры. Акцентируется внимание на особенностях профессиональной подготовки специалиста творческой профессии, усовершенствования профессионального образования в сфере искусств на всех уровнях. На примере стран Балтии анализируются изменения, которые произошли в культурной политике и повлияли на отрасль исполнительских искусств и подготовку специалистов.

Ключевые слова: культура, образование в сфере искусств, стратегия развития

Annotation. In Ukraine has become increasingly evident disproportion between education and needs of society that to be eliminated from the modernization of the education system to bring it in line with European standards, expanding the autonomy of higher edu-

cation institutions. It is emphasized that in determining the needs for the development of Ukrainian structure and content of training programs on the culture should take into account factors that are addresses the needs of the cultural environment at the present stage of development of Ukrainian society. Considered the basic modern global trends in educational programs, including education in the arts and cultural. Notes, European Qualifications Framework puts on two main objectives: to promote academic and labor mobility of human resources between Europe and enable lifelong learning. Both goals are essential for better employment and career opportunities of young people, so it is important comparison and transfer of qualifications obtained out of one country in another. The attention is focused on the characteristics of professional training of creative professions, improving vocational training in the arts at all levels. On the example of the Baltic States analyzed the changes that have taken place in the cultural policies and impact on the industry performing arts and training. As the analysis of this small cultural policy in these countries and, consequently, the trend in the field of artistic training is aimed at promoting academic mobility of labor and human resources, international cooperation, exchange of experiences and participation in European and international cultural networks. Identify the main trends of development of education in Europe. One of the trends of arts education in Europe is to encourage the mobility of artistic projects: promoting information sharing, international travel, participation in networks and international events.

Key words: culture, education in the arts, the development strategy.

У проекті Довгострокової стратегії розвитку української культури, яка обговорюється як фахівцями, так і широкими колами громадськості, метою Стратегії проголошено “забезпечення провідної ролі культури у побудові майбутнього України, включаючи усі форми мистецтва, культурного самовираження, культурну спадщину та культурні індустрії” [7]. Одним із пріоритетів Стратегії є створення системи навчання протягом життя та запровадження нових навчальних курсів, що збігається із сучасними світовими тенденціями розвитку освітніх програм, зокрема з мистецької освіти та менеджменту культури, які характеризуються диверсифікацією, інтернаціоналізацією, індивідуалізацією, розвитком випереджальної та безперервної освіти. Європейська система кваліфікацій ставить

на сьогодні два основних завдання: сприяти академічній і трудовій мобільності людського ресурсу між країнами Європи та забезпечувати можливість навчання упродовж усього життя. Обидва завдання є вкрай важливими для кращого працевлаштування і кар’єрного росту молоді, тому актуальним є зіставлення і переведення отриманих кваліфікацій із системи однієї країни в систему іншої. Вирішення цих завдань на рівні зарахування кредитів ECTS згідно з Болонською системою дозволяє з повагою ставитися до освітніх традицій інших навчальних закладів, сприяє різноманіттю не тільки в контексті певної фахової програми, а й в глобальному, європейському вимірі. Використання навчальних результатів у практиці розробки програми, її розділів та модулів, з яких вона складається, дозволяє роз-

робити програму, яка буде орієнтована на студента, тобто на здобуття ним ключових знань і навичок, які він зможе використовувати у різних країнах і ситуаціях.

Потрібно зазначити, що інноваційні формування освітніх структур і впровадження нових моделей і програм підготовки фахівців у вищій мистецькій школі — процес надзвичайно складний, бо фахова підготовка спеціаліста творчої професії має свої особливості та пов'язана з багатьма індивідуальними факторами, зокрема з творчими школами.

Болонський процес необхідно розглядати як такий, що скерований на зближення, а не на уніфікацію вищої освіти в Європі, тому, застосовуючи кращі досягнення цього процесу, треба зважено і розумно підходити до реформування мистецької освіти, враховуючи, що в європейському й світовому культурному просторі увагою викладачів і студентів театральних спеціалізацій користуються творчі і педагогічні досягнення видатних театральних діячів із світовим ім'ям — Жана Луї Барро, Бертольда Брехта, Пітера Брука, Євгена Вахтангова, Єжі Гротовського, Георгія Товстоногова та інших.

Одним з пунктів плану реалізації Стратегії за напрямом “театральна діяльність” передбачається створення Інституту Театру з метою просування, популяризації, актуалізації сценічного мистецтва України та збереження надбань театру. Створення такої установи було б дуже доречним і сприяло б накопиченню і обробці інформації для розробки стратегій розвитку театральної справи та інформування театральних діячів про можливості та тенденції світового театру як це робить, наприклад, Новий інститут театру Латвії. Передбачено також удосконалення професійно-мистецької освіти на всіх рівнях, створення нових освітніх програм, розробку та запровадження спеціальних курсів з міжкультурного діалогу, творчого самовираження в середніх та вищих навчальних закладах (далі ВНЗ). Вочевидь, це викликано все більш очевидними диспропорціями між освітою та потребами суспільства, які необхідно ліквідувати на основі модернізації системи освіти, приведення її у відповідність до європейських стандартів, розширення автономії вищих навчальних закладів, підвищення ролі бізнесу в розвитку освіти та науки.

В основу європейської системи покладено вісім відповідних рівнів, що охоплюють повний спектр кваліфікацій — від базових, здобутих після

завершення обов'язкової освіти, до вищих рівнів академічного та професійного навчання та освіти. Ці вісім рівнів визначають, що саме знає, розуміє і здатна робити особа, яка навчається, незалежно від того, в якій системі ця особа здобула кваліфікацію. Залежно від цих вимог будуються навчальні програми, адже кожна з них має відповідати на два запитання: що відобразити і як відобразити. Потрібно також враховувати, що європейські тенденції, як і світові, переносять акценти з “вхідних ресурсів” навчання (таких як тривалість навчання або тип навчального закладу) на “вихідні ресурси”, тобто на результати навчання. Таке зміщення акцентів на користь результатів навчання дає істотні переваги. Це поліпшує відповідність між тим, що дають освіта і професійне навчання, і тим, що потрібно на ринку праці (щодо знань, умінь і навичок).

Однією з тенденцій розвитку мистецької освіти в Європі є стимулювання мобільності митців та мистецьких проєктів: сприяння обміну інформацією, міжнародним поїздкам, участі у мережі та міжнародних заходах. Другою тенденцією є урізноманітнення навчальних можливостей як на академічному (навчання викладачів на міжнародних семінарах, школах, запрошення лекторів), так і на професійному рівні (семінари, майстер-класи). Дедалі частіше в багатьох країнах гуманітарні науки викладають у вигляді семінарських занять. На початку занять викладач окреслює тему, знайомить студентів із існуючими теоріями, думками загальноновизнаних авторитетів у цій галузі знань, а весь інший час відбувається обговорення цієї теми студентами, представлення ними невеликих доповідей і висловлювання власних суджень. Також можливе проведення занять у вигляді дебатів або дискусій. Така форма викладання дає можливість студентам не тільки отримати навички публічних виступів а й розвинути творчий підхід до навчання, звичку розмірковувати і давати свою оцінку отриманій інформації.

Вельми корисним для визначення студентами майбутньої спеціалізації є майстер-класи з успішними представниками професії, на яких фахівці, що мають багатий досвід і визнання у цій галузі розповідають про свій життєвий шлях і свої “секрети” успіху. Враховуючи ці тенденції, успішність в реалізації отриманої компетенції можна висловити наступною формулою: Мобільність — обмін досвідом — участь у мережі — підвищення кваліфікації — навчання упродовж життя.

При визначенні українських потреб для розробки структури та змісту навчальних програм для галузі культури і мистецтва необхідно взяти до уваги фактори, спрямовані на задоволення потреб культурного середовища на сучасному етапі розвитку українського суспільства, а також внутрішні ресурси ВНЗ, необхідні для реалізації програми. В останні роки міжнародне співробітництво Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого з закладами мистецької освіти такими, як Академія музики, театру та образотворчого мистецтва, місто Кишинів (Республіка Молдова), Драматична школа *Harruckern*, місто Бекешчаба (Угорщина) тощо, участь у роботі українсько-китайської Підкомісії з питань співпраці у галузі культури між Україною та Китаєм при Міністерстві культури України, проведення спільно з творчими навчальними закладами Іраку міжнародних заходів, участь у міжнародних фестивалях театральних шкіл світу дозволило обмінятися досвідом з підготовки студентів творчих спеціальностей, активно працювати над вдосконаленням програм підготовки фахівців мистецької галузі в контексті нових викликів Болонського процесу, запровадження кращого досвіду провідних мистецьких ВНЗ світу [2, 3].

Підходи до вивчення проблем мистецької освіти як складової суспільної культури нерозривно пов'язані з культурною політикою держави в новій соціоекономічній реальності, що обґрунтовано у працях Безгіна І. Д., Гриценко О. А., Волкова С. М. [4–6] та інших учених. Протягом незалежного життя України тривають масштабні соціокультурні перетворення, що віддзеркалюються у побудові нової культурної політики, яка змінюється й удосконалюється відповідно до вимог сучасності., як це видно з Довгострокової стратегії розвитку української культури. На прикладі країн Балтії, які теж, як і Україна, розпрощалися із соціалістичним минулим і отримали незалежність, можна дослідити складність і суперечливість змін, які відбулися в культурній політиці та вплинули на галузь виконавських мистецтв і підготовку фахівців для цієї галузі.

Так, в Естонії ухвалені нові документи щодо культурної політики та нові закони, реорганізована система фінансування галузі виконавських мистецтв; Латвія перебуває в процесі розробки та удосконалення проектів з метою випрацювати головні напрями культурної політики та змінити існуюче

законодавство; Литва демонструє глибоку розбіжність між реальністю та рівнем культурної політики, позаяк на політичному рівні майже не відбулося змін. Варто зазначити, що у країнах Балтії замість політики в галузі виконавських мистецтв існує більш загальна політика в галузі театрального мистецтва, оскільки танець і музика в офіційних документах розглядаються окремо, а в бюджетному розписі міжнародні заходи та навчання виключаються з асигнувань на театральну галузь [1].

Незважаючи на те, що політика в галузі виконавських мистецтв у країнах Балтії перебуває на різних етапах, є кілька підстав для проведення порівняльного аналізу: по-перше, балтійські держави можна розглядати як єдиний регіон через історичну схожість, спільну культурну базу, географічну територію і спільну стратегію співпраці на різних рівнях; по-друге, всі три країни повернули собі незалежність на початку 1990-х років і пройшли схожий перехідний період; по-третє, галузь виконавських мистецтв має багато спільного в усіх трьох країнах; по-четверте, модель нової культурної політики і політики в галузі виконавських мистецтв схожа в Литві, Естонії та Латвії.

В усіх трьох країнах проводиться навчання акторів, театральних режисерів і сценографів. Випускники комбінованого курсу акторської та режисерської майстерності Академії культури Латвії — це сьогодні найбільш новаторське покоління в галузі виконавських мистецтв Латвії.

Менеджмент у галузі культури викладають в Академії культури Латвії та в Музичній академії Литви. В Естонії не можна вивчати менеджмент у галузі культури як окремий предмет. Але є короткі факультативні курси в Естонській академії мистецтв, Музичній академії Естонії та Талліннському педагогічному університеті. Університет культури в м. Вільянді (Естонія) має повноваження від Міністерства культури (через Міністерство освіти, яке контролює естетичне виховання) на підготовку театральних адміністраторів, звукооператорів та інших театральних фахівців. Підготовка кадрів у галузі виконавських мистецтв здійснюється також за допомогою курсів прискореного навчання, семінарів, симпозіумів, що їх проводять Спілка театральних діячів Естонії та Інститут нового театру Латвії. У Литві Центр сучасного танцю також проводить навчання у галузі сучасного танцю.

Цікавим є і те, що в усіх країнах Балтії здійсню-

ється широке міжнародне співробітництво у галузі культури та виконавських мистецтв. Наприклад, в Естонії представлені такі міжнародні театральні організації: Естонський центр Міжнародного театального інституту (ІТІ), Естонський центр ASSITEJ, Естонський центр Міжнародної спілки лялькарів (UNIMA), Естонський центр Міжнародної організації сценографів, театральних архітекторів і техніків (OISTAT), Міжнародна асоціація аматорських театрів (ІАТА). Міжнародні відносини в галузі театру координують Інформаційний центр Спілки театральних діячів Естонії та Інформаційний центр танцювального і музичного мистецтва. Отже, культурну політику цих країн і, відповідно, тенденції у підготовці фахівців мистецької галузі спрямовано на сприяння академічній і трудовій мобільності людського ресурсу, міжнародне співробітництво, обмін досвідом і участь у загальноєвропейських та світових культурних мережах. Для України ці тенденції у мистецькоосвітній галузі є критично актуальними, адже обмін досвідом у професійних мережах є однією з передумов успішного розвитку фахової освіти.

Висновки. Культура у суспільстві стає одним з визначальних факторів прогресу. Відбуваються зміни статусу і функцій мистецтва, що висуває нові вимоги до підготовки майбутніх митців. Суспільна актуалізація національної культури, її використання як для економічного розвитку України, так і для формування й популяризації її привабливого іміджу за кордоном неможлива без кваліфікованих фахівців у галузі культури і мистецтва, що потребує подальшого вдосконалення навчальних програм і дослідження проблем якості освіти в мистецьких вищих навчальних закладах.

Вища освіта має відігравати важливу роль у сприянні соціальній єдності, зменшенні нерівності, підвищенні рівня знань, умінь і компетентності в суспільстві. Вона має бути спрямована на максимальне розкриття потенціалу людей для їх особистісного зростання та внеску в стале та демократичне суспільство знань, створення більш гнучких підходів до навчання в системі вищої освіти, а також розширення доступу громадян до вищої освіти на всіх рівнях, забезпечуючи при цьому рівні можливості.

Література:

1. *Байба Тьярве*. Політика в галузі виконавських мистецтв у країнах Балтії / Байба Тьярве // Діалог. Інформаційно-аналітичний вісник. [Ел. ресурс]. – <http://artterritory.com>
2. *Безгін О. І.* Проблеми мистецької освіти: типологічні критерії та науково-методична розробка / О. І. Безгін, Г. С. Бернадська, І. С. Кочарян. – К., 2008. – 340 с.
3. *Безгін О. І.* Підготовка фахівців і програмне забезпечення навчання менеджерів культурної сфери в Україні / О. І. Безгін // Актуальні проблеми мистецького менеджменту: зб. наук. праць [наук. керівник І. Безгін; ред.-упор. С. Васильєв]; Київ. нац. ун-т театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого. – К.: Освіта України, 2013. – С. 86.
4. *Безгін І. Д.* Мистецтво і ринок / І.Д. Безгін. – К.: ВВП "Компас", 2005.
5. *Волков С. М.* Концептуальні засади мистецької освіти – проблеми європейської інтеграції / С. М. Волков // Київське музикознавство: Культурологія та мистецтвознавство: зб. статей. – Вип. 18. – К., 2005.
6. *Гриценко О. А.* Культура і влада. Теорія і практика культурної політики в сучасному світі / О. А. Гриценко. – К., 2000.
7. Довгострокова стратегія розвитку української культури (проект) / Міністерство культури України, 2015. – [Електронний ресурс]. – http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244958163&cat_id=244909847
8. *Лідстоун Джеральд*. Сучасні методики формування навчальних програм з менеджменту культури і мистецтв // Артменеджмент: Все про мистецтво управління мистецтвом. – К., 2007. – № 1–2. – С. 9–12.
9. *Рагуліна Н. В.* Болонский процесс. Внедрение кредитно-модульной системы / [Электронный ресурс]. – Доступний з: <http://www.masters.donntu.edu.ua/2008/eltf/ragulina/library/myesse.htm>
10. *Харченко П.* Сучасні методики формування навчальних програм з менеджменту культури і мистецтв: світовий досвід / П. Харченко // Артменеджмент: Все про мистецтво управління мистецтвом. – К., 2007. – № 1–2.